

Магдич Т.П. *Підготовка вчителів-словесників до формування громадянської компетентності учнів ліцею*. Матеріали науково-практичної конференції «Формування базових компетентностей у закладах вищої освіти», 26-27 лютого 2020 року, м. Житомир, 2020, С. 45-48.

УДК 811.161.2:37.091.33:377

Магдич Тетяна,

*аспірантка кафедри світової літератури
та методик викладання філологічних дисциплін*

Житомирського державного університету імені І. Франка

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЮ

***Анотація.** Розглянуто сутність поняття громадянська компетентність як одна з ключових та найбільш корелюючих з предметом «Українська мова», виокремлені необхідні методичні передумови формування громадянської компетентності учнів ліцею, якими мають володіти вчителі-словесники.*

***Ключові слова:** ключові компетентності, громадянська компетентність, педагогічні умови, методичні передумови.*

Учні – майбутні випускники нової української школи – мають стати фундаментом майбутньої високорозвиненої європейської держави. Однією з десяти ключових компетентностей є громадянська, яка органічно корелює з метою, завданнями і специфікою предмета «Українська мова» [5, с. 1-2, с. 9]. Вчитель був і залишається ідеалом загальнолюдських моральних цінностей, прикладом для наслідування. Запорукою майбутнього розвитку держави є вчасно закладені демократичні цінності в систему освіти. Саме вчитель-словесник як носій національної культури та мовної культури бере на себе функцію фундаментатора ціннісних орієнтацій майбутніх поколінь. Тому підготовка вчителів до формування громадянської компетентності учнів-старшокласників у процесі навчання української мови є **актуальною** проблемою та потребує визначення педагогічних та методичних передумов, що сприятимуть вирішенню цього питання.

Проблеми компетентісно орієнтованого навчання української мови досліджують Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, О. Караман, К. Климова, О. Кучерук, Л. Мамчур, Л. Мацько, В. Нищета, В. Новосьолова, М. Пентилюк, Л. Попова, В. Сидоренко, І. Хом'як та інші науковці. Педагогічні передумови формування громадянської компетентності, форми, методи, засоби розробили та продовжують досліджувати Г. Ващенко, Ю. Завалевський, І. Зимня, А. Кудін, О. Пометун, Т. Смагіна, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський та багато інших. Серед науковців-лінгводидактів, що приділяють увагу в своїх дослідженнях формуванню громадянської компетентності у процесі навчання української мови, питанню формування національно свідомої мовної особистості на основі компетентісного підходу виокремлюємо Н. Бондаренко, Н. Дика, Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Караман,

С. Караман, С. Косянчук, О. Кучерук, Л. Мамчур, М. Пентилюк, Т. Симоненко, А. Ярмолук та інші.

У ЗУ «Про освіту» визначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, **виховання відповідальних громадян.**» [4, с. 23].

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначено, що «**громадянська компетентність** — здатність учня активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства» [2, с. 2]

Студіювання різних наукових підходів до тлумачення окресленого поняття дає нам підстави розглядати **громадянську компетентність** як інтегровану здатність особи відповідально реалізовувати громадянські права і обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства та держави в ім'я свободи і справедливості. Проте, формуючи уявлення учнів про громадянські ролі, права та обов'язки в процесі навчання української мови, беремо до уваги мовно-комунікативний супровід.

У *старшій школі* треба концентрувати увагу на політологічних, правових й економічних аспектах громадянської компетентності, які передбачають глибоке розуміння учнем сутності демократії, форм участі громадян у житті суспільства і держави, їхніх прав і обов'язків тощо [3, с. 6]. Ю. Бабанський зазначив, що успішність реалізації педагогічних умов залежить від чіткості визначення структури методичного забезпечення відповідно до кінцевої мети або очікуваного результату, а також від розуміння того, що вдосконалення, як правило, досягається за рахунок реалізації не одного, а комплексу умов [1, с. 29–32]. Спираючись на ці та інші положення, методичні умови розглядатимуться нами як педагогічні обставини, що сприяють відбору найбільш оптимального змісту, засобів організації та видів діяльності учнів у досягненні мети: формування предметної та громадянської компетентностей. У Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи визначені **педагогічні умови** набуття молоддю європейських країн громадянської компетентності [3].

Зміст шкільної дисципліни «Українська мова» має всі можливості для формування у дітей необхідних громадянських знань, умінь, способів діяльності, цінностей. Цей потенціал реалізується через змістове наповнення уроків, тематику текстів, спеціальних завдань тощо. Т. Смагіна пропонує варіант формування громадянської компетентності з урахуванням таких **методичних умов**: результати навчання предмета повинні бути зорієнтовані на формування компонентів громадянської компетентності; у навчальному змісті предмета наголос необхідно робити на громадянознавчих знаннях, цінностях, способах діяльності, ставленнях учнів; організація навчального процесу повинна забезпечувати постійну активну позицію учнів у навчанні через системне запровадження інтерактивних технологій [6, с. 57]

Готуючись до уроку, вчитель має визначити: 1) який компонент громадянської компетентності найкраще пов'язаний зі змістом теми; 2) які

завдання найкраще формують даний компонент; 3) технологію або метод, за допомогою якого рекомендовано формувати компонент [6].

Важливими у методиці навчання української мови з наскрізною метою формування громадянської компетентності є націленість на створення на уроках відкритої сприятливої атмосфери через залучення учнів до вибору способів діяльності, завдань, що виконуються, джерел інформації тощо.

Методичні передумови формування громадянської компетентності учнів старших класів, на нашу думку, є: 1) навчання має здійснюватися на основі діяльнісного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного підходах; 2) комплексне поєднання можливостей навчального предмета та громадянської компетентності (мовно-комунікативний супровід про цінності людини, про громадянські права та обов'язки, про українську культуру та культуру інших народів тощо); 3) перевага має надаватися інтерактивним методам та груповим формам роботи (громадянська компетентність передбачає здатність активно виявляти свою громадянську позицію, висловлювати та відстоювати власні думки); 4) профільний практико-орієнтований зміст завдань, вправ (враховуємо профіль ліцею, або класу й підбираємо відповідне змістове наповнення); 5) укладання навчального змісту на інтеграційній основі (інтеграція предметної та ключових компетенцій, зокрема громадянської); 6) наявність елемента вибору способів діяльності, особистісної позиції як вияв і приклад демократизму (теми для диспутів та дебатів, для обговорень мають бути сформульовані так, щоб учень/учениця мали змогу обрати те, що імпонує їм); 7) застосування рефлексії як важливого методу роботи задля самооцінки учнів та подальшого планування.

Отже, ми привернули увагу до актуальності даної проблеми, зробили спробу описати та виокремити методичні передумови формування громадянської компетентності як лінгводидактичної проблеми. З'ясовано, що саме методична підготовка вчителя-словесника до процесу формування громадянської компетентності засобами української мови є запорукою успішної реалізації навчально-виховного процесу. Питання педагогічних та методичних передумов формування громадянської компетентності в процесі навчання української мови не є вичерпним і в перспективі потребує уточнень та практичної реалізації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: общепедагогический аспект. М.: Педагогика, 1977, 254 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної та середньої освіти./ КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ/URL: <http://https://www.kmu.gov.ua/npas/244862959> (дата звернення: 30.01.2020).
3. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти (Підсумковий документ робочої групи з розробки планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна». *Історія в школах України*. 2. № 80(06). С. 5
4. Закон України «Про освіту»./URL: <http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 21.10. 2019.).
5. Навчальні програми для 10-11 класів. Українська мова (рівень стандарту)/Міністерство освіти й науки України/URL: <http://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 21.10. 2019).

6. Смагіна Т. М. Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства: дис...к.пед.наук: 13.00.02/Інститут педагогіки Національної академії наук України, 2007, 256 с.